

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Simon József

Középkori és reneszánsz eszmetörténet

Teremtéstan 2

3.2 lecke – 15 perc

**Aquinói Szent Tamás: *A világ örökkévalóságáról* 1
Az isteni mindenhatóság filozófiai dilemmái**

Aquinói Szent Tamás
egy 1400 körül faoltár-részleten
Milano, Pinacoteca di Brera

Aquinói Szent Tamás gazdag, a kor filozófiájának teljes spektrumát lefedő munkássága több helyen tárgyalja a teremtéstan problémáját. A jelen leckében csak a témának szentelt különálló művét elemezzük, melynek címe *A világ örökkévalóságáról*. Tamás e művét valószínűleg 1271-ben jegyzi le, második párizsi professzorátusa idején. Előre kell bocsátanunk azt a

terminológiai megjegyzést, hogy Aquinói az „örökkévalóság” kifejezés alatt megengedi azt a jelentést, amit Boethius a világ végtelen időtartamaként adott elő (vö. 2.3 lecke!).

EIVSDEM DOCTORIS
OPVSCVLVM XXVII.

De æternitate Mundi,

CONTRA MVRMVRANTES.

VPPOSITO secundum fidem catho-
licam mundum ab æterno non fuisse, si-
cut quidam Philoſophi errantes poſue-
runt, ſed quod mundus durationis ini-
tium habuerit, ſicut ſcriptura ſacra quæ
falli non poteſt teſtatur, dubitatio mota
eſt, Vtrum potuerit ſemper fuiſſe: cuius

1

Ha az egyetemes hittel összhangban feltesszük, hogy a világ időbeli fennállásának volt kezdete, akkor felmerül a kérdés, hogy létezhetett-e a világ örökké.

A mű kezdőmondata egy 16. századi nyomtatványban (*Opuscula Omnia*, Velenca 1587, 358)

A mű kezdőmondata voltaképpen így adható vissza:
Ha az egyetemes hittel összhangban feltesszük, hogy **X**, akkor felmerül a kérdés, hogy lehetséges-e, hogy **nem X**.

Annak oka, hogy a kérdés így feltehető, az arisztotelészi tudományelmélet 13. századi recepciójában keresendő, erről lásd a 3.1 lecke bevezetését! Mielőtt Aquinói egész gondolatmenetét elkezdenénk boncolgatni, nagyon fontos rögzítenünk, hogy szerinte a világ *de facto* teremtett. Műve annak a kérdésnek a tisztázására irányul, hogy lehetséges-e, azaz *filozófiai szempontból elgondolható-e* az, hogy a világnak ne legyen időbeli kezdőpontja, miközben *de facto igaz a hit tézise*, miszerint a világ teremtett.

Tamás bevezető módszertani fejtegetései közben a teremtett világról leszűkíti a kérdést egy „általában vett dologra”. Eközben már eleve kizárja azt, hogy valamely dolog örökkévaló legyen, miközben nem Isten teremtette azt.

Miután az isten által teremtett dolgokra szűkítette a kérdést, indirekt érveléssel folytatja a gondolatmenetet.

Ha mármost azt állítjuk, hogy ez* lehetetlen, akkor (1) vagy azért mondjuk ezt, mert Isten nem hozhatott létre olyasmit, ami örökké létezett, (2) vagy pedig azért, mert – habár Isten létrehozhatta – az mégsem jött létre.

* értsd: valamely Isten által teremtett dolog örökkévaló legyen

Az (1) pontot Isten abszolút mindenhatósága miatt kizárhatjuk. Ennek megértéséhez vázoljuk fel az isteni mindenhatóságnak a skolasztikus gondolkodásra jellemző felosztását.

abszolút mindenhatóság <i>potentia absoluta</i>	Isten olyan mindenhatósága, mely a teremtett világ törvényeit érvényen kívül helyezheti	Isten teremthetett volna másik világot, ahol nem a mi <i>de facto</i> teremtett világunkban érvényes törvények állnak fenn.
feltételes mindenhatóság <i>potentia ordinata</i>	Isten beavatkozása a világba a teremtett világ törvényeinek érvényben tartása mellett	Isten előidézhetné, hogy essen az eső (miközben nem esik) úgy, hogy a világ természettörvényei változatlanok maradnak.

Tamás kérdését a fenti idézet (2) pontjára szűkíti, így vizsgálódása Isten feltételes mindenhatóságára irányul. Vegyük észre, hogy az isteni mindenhatóság körének szűkítésével emelkedik a probléma filozófiai súlya. Ha csak arra hivatkozna, hogy isten abszolút mindenhatósága által teremthet örökkévaló dolgot (kérdés persze, hogy a mindenhatóságot korlátozzák-e logikai ellentmondások: így a híres középkori szofizma kérdés: vajon teremthet-e Isten olyan nehéz követ, melyet ő maga sem képes felemelni), akkor eliminálná a filozófiai nehézséget. Azzal azonban, hogy a feltételes mindenhatóságra szűkíti le a fenti problémát, arra kérdez rá, hogy lehetséges-e, hogy a már megteremtett világ törvényeinek változatlansága mellett örökkévalónak lett légyen megteremtve. Idézzük Geréby Györgyöt az Aquinói által bevezetett indirekt módszertan megfogalmazásában:

Geréby György: *A világ örökkévalósága Aquinói Szent Tamásnál*,
in: Aquinói Szent Tamás:
A világ örökkévalósága,
Budapest, Jósöveg, 1998, 101-102.

... lehetséges-e hogy egy megteremtett dolog, mint teremtett dolog örökké legyen? Csak akkor állíthatjuk, hogy a világ örökkévalósága lehetetlen, ha a már megteremtett világ örökkévalósága logikai ellentmondást foglalna önmagában.

Irodalom:

Aquinói Szent Tamás: *A világ örökkévalósága*, Budapest, Józsefvég, 1998. ISBN: 963-9134-04-X

Geréby György: *A világ örökkévalósága Aquinói Szent Tamásnál*, in: Aquinói Szent Tamás: *A világ örökkévalósága*, Budapest, Józsefvég, 1998, 47-111. ISBN: 963-9134-04-X

Kérdések:

1. Miért kérdezhet rá Aquinói arra, hogy a világ lehet-e örökkévaló, miközben *de facto* hisz abban, hogy a világ teremtett?
2. Isten mindenhatóságának milyen típusait különítette el a skolasztikus gondokoldás?
3. Aquinói Szent Tamás melyik fenti mindenhatóságot veszi figyelembe a világ örökkévalóságának tárgyalásakor?